

Stát

- stato = status, ústava, řád – z italštiny (používá se od 15./16. století)
- nejstarší – starověké říše (například sumerská)
- řecké městské státy (Athény, Polis)
- Římané – název civitas (obec), následně impérium
- stát ve středověké Evropě zahrnoval propojení církevní a světské moci
- forma organizace společnosti, která sdružuje obyvatele určitého území v právní celek
- znaky státu – státní aparát, ohraničené území, obyvatelstvo, ozbrojená moc, právní subjektivita, státní suverenity, mezinárodní uznání
- suverenity = nezávislost, svrchovanost
  - suverenity vnitřní – státní moc je nezávislá na jiném polit. subj. v rámci státu
  - suverenity vnější – stát je nezávislý (vůči okolním státům)
- minimální vs. sociální stát (pravice vs. levice) – do jaké míry by měl stát zasahovat do života občanů
- prvotní tvoření států – teorie vzniku státu
  - náboženská – nejstarší, vychází z božského původu panovníka, Bůh dal podnět k založení státu
  - patriarchální – stát vznikl z rodiny jejím rozšiřováním
  - mocenská – vláda silnějšího nad slabšími
  - psychologická – vychází z teorie, že lidé jsou od narození náchylní k vládnutí nebo k tomu, aby byli ovládáni
  - **smluvní** – teorie společenské smlouvy, kterou mezi sebou lidé uzavřeli, kdy předali část svých práv panovníkovi tak, aby byl odstraněn stav, ve kterém všichni bojovali proti všem (Hobbes, Locke, Rousseau; Grotius)

	HOBBS	LOCKE	ROUSSEAU
Man is...	...evil	...good	...good; society screwed us up
Gov is...	...needed to protect public	...wanted to benefit public	...needed to enforce Social Contract
Gov should be...	...all powerful; cannot overthrow	...conditional; can overthrow	...arbitrary; can overthrow
Power should be...	...not shared; exec. is absolute	...shared; legislative & exec.	...shared & direct (reps not needed)

- Hobbes – zastánce absolutismu; člověk je zlý, vláda je nezbytná, aby chránila společnost, má být všemocná, nemůže být svržena, absolutismus
- Locke – rozdělil moc na zákonodárnou a výkonnou (aby bylo možné panovníka svrhnout); člověk je dobrý, vláda je potřebná, aby z toho měla společnost prospěch, podmíněná, může být svržena, sdílená (legislativa a exekutiva)
- Rousseau – majetek zkažil společnost, zastánce přímé demokracie; člověk je dobrý, společnost nás zkažila, rozhodčí, může být svržena, sdílená a přímá

- druhotné tvoření států (v pozdějším období) – sjednocení (Itálie – 19. století), rozpad (Rakousko-Uhersko, Československo, Sovětský svaz, Jugoslávie)
- funkce státu
  - do novověku – pojetí kolektivistické, celostní, stát = organismus, občané jsou jeho částmi a smysl jejich života je v práci pro stát, musí se podřizovat
  - moderní demokracie – liberální individualistické pojetí státu jako služby občanům, pro které vykonává základní funkce
    - vnitřní – bezpečnostní, právní, ekonomická, sociální, kulturní
    - vnější – obranná, diplomatická, hospodářská

Občanství

- zákon o státním občanství České republiky platný od 1. ledna 2014
- umožňuje nabýt dvojí občanství
- Ústava České republiky zakazuje zbavení státního občanství proti vůli státního občana
- způsoby nabytí občanství
  1. narozením – je-li alespoň jeden rodič při narození dítěte státním občanem ČR
  2. určením otcovství – nemanželské dítě cizí státní občanky nabývá občanství, je-li jako otec určen občan ČR
  3. osvojením – je-li alespoň jeden z osvojitelů dítěte občanem ČR
  4. nalezením na území ČR (dítě mladší 3 let)
  5. udělením – žádost o udělení státního občanství ČR se podává u krajského úřadu, o žádostech rozhoduje Ministerstvo vnitra; na udělení státního občanství ČR není právní nárok; prokázání znalosti českého jazyka, prokázání základní znalosti ústavního systému, zeměpisných a historických realit České republiky a dalších znalostí, trvalý pobyt na území ČR
  6. prohlášením – má-li občan na výběr několik občanství (př. rozpad ČSFR)
  7. v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné náhradní péče
- státní občan České republiky pozbývá státní občanství České republiky prohlášením o vzdání se státního občanství České republiky (trvale se zdržuje v cizině, není v ČR přihlášen k trvalému pobytu a je zároveň státním občanem cizího státu, nebo žádá o nabytí cizího státního občanství)
- evropské občanství v současnosti nenahrazuje státní občanství, pouze ho doplňuje

Právní stát

- Právní stát je charakteristický převahou práva nad státem. Právní stát je stát, který je vázán svým vlastním právem. Stanoví závazná pravidla chování pro chování státu vůči jeho občanům a zároveň závazná pravidla chování mezi občany navzájem.
- základní zásady právního státu
  - zásada legality/zákonnosti – v právním státě je státní moc omezena zákonem (státní orgány mohou činit jen to, co jim zákon povoluje a ukládá)
  - zásada legální licence (občan smí dělat vše, co mu zákon nezakazuje)
- zárukou fungování právního státu je systém nezávislého soudnictví

Formy a typy států

- podle počtu suverénů – monarchie (vláda jednoho), oligarchie (vláda několika), demokracie (vláda všech)
- podle toho, kdo vládne – monarchie (vláda krále), sofokracie (vláda filosofa), aristokracie (vláda několika urozených), byrokracie (vláda úředníků), technokracie (vláda technické inteligence), oligarchie (vláda nejbohatších), demokracie (vláda lidu), timokracie (vláda nejsilnějších)
- podle způsobu nabytí moci
  - monarchie – v čele státu stojí panovník, dědičný, doživotní
    - absolutní – moc panovníka není omezena ústavou, soustřeďuje v sobě všechny tři složky, je v rukou jedné vládnoucí skupiny
    - konstituční – moc panovníka je omezena ústavou, panovník se dělí o vládu s dalšími státními orgány
    - parlamentní – výkonnou moc má v rukou vláda, panovník má pouze ceremoniální a formální pravomoci
  - republika – stát, jehož hlava a orgány státní moci jsou voleny na určité období; existence tří základních složek státní moci (výkonná, soudní a zákonodárna)
  - teokracie – stát považován za boží výtvar, panovník vládne z boží milosti
  - další informace o monarchiích
    - král/královna (V. Británie), císař/císařovna (Japonsko), kníže (Monako) → království, knížectví, velkovévodství, sultanát, emirát, císařství
    - Ludvík XIV. – symbol absolutismu
    - absolutní monarchie dnešního světa – Omán, Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty
- podle formy režimu
  - autokracie – diktatura
    - nedemokratická vláda jednotlivce, skupiny nebo politické strany
    - potlačuje lidská práva a svobody, nepřipouští opoziční názory, neváhá použít proti občanům teror, neomezeně vládne a nedodržuje ani vlastní zákony
    - dělení diktatury
      - jednoduchá – moc uplatňovaná tradičními nástroji (byrokracie, policie, soudy, armáda)
      - caesaristická – více osobní, diktátor usiluje o získání podpory lidu, aby mohl svůj režim legitimizovat
      - totalitní – zaniká rozdíl mezi státem a společností, mezi veřejným a soukromým, právní stát se mění v policejní, moc se koncentruje v rukách monopolní státní strany (Sýrie – Bašár al-Asad, KLR – Kim Čong-un)

- demokracie
  - jsou zde realizována základní lidská práva a svobody, rozhodují všichni občané, protože jsou si ve svých právech rovni, umožněna pravidelná a pokojná změna vlády
  - přímá × nepřímá (zastupitelská)
- Freedom House
  - americká nevládní nezisková organizace
  - brání hlas demokracie po celém světě
  - rozdělení států světa je dána řadou ukazatelů – např. svobodné volby, svoboda slova, demokratičnost voleb, míra korupce, nezávislost soudů
  - podle této škály patří do skupiny s nejvyšší mírou demokracie státy Evropy, Severní Ameriky, Austrálie, Nový Zéland, Japonsko a JAR, naopak do poslední skupiny patří Čína, Libye, Súdán, Irák, Somálsko
- podle politického systému (vztahu zákonodárné a výkonné moci)
  - prezidentský – prezident je nejvyšším představitelem vlády, která je nezávislá na parlamentu (neboli moc výkonná je nezávislá na zákonodárné), prezident i parlament je volen přímo občany (např. USA, jižní Amerika)
  - parlamentní – vláda volena a kontrolována parlamentem, který jí vyslovuje důvěru (např. Velká Británie, Itálie)
  - poloprezidentský – prezident je volen přímo, je nositelem větších pravomocí než v parlamentním modelu (například tvorba a kontrola vlády); spolupráce prezidenta s parlamentem, vláda se zodpovídá parlamentu (např. Polsko, Finsko, Francie)
- podle územně správního členění
  - unitární stát – jednotný stát s jedinou ústavou a soustavou nejvyšších státních orgánů, zůstává unitární, i pokud má administrativní členění na územní samosprávné celky (např. ČR) nebo když má autonomní jednotky, kterým ponechává větší samosprávu (např. Sicílie v Itálii, Katalánsko a Baskicko ve Španělsku)
  - federace – sdružení států na základě společné ústavy, jako suverén vystupuje pouze celek, společná ústava, orgány, měna, armáda a zahraniční politika (např. USA)
  - konfederace – volné smluvní sdružení samostatných států, centrální vláda má určitou moc nad vládami členských států, nikoli nad jejich obyvatelstvem, zachovává státní suverenitu (Švýcarsko do 1948); většinou přechodná etapa k integraci nebo rozpadu federace
- podle centra řízení
  - centralizovaný – řízen z jednoho centra, zpravidla hlavního města
  - decentralizovaný – stát přenechává kompetence samosprávným celkům
- podle složení obyvatelstva
  - stát národní – jeden národ tvoří jeden stát (např. Dánsko, Portugalsko)
  - stát s národnostními menšinami – převládá jeden národ, příslušníci jiného národa tvoří významnou menšinu (např. Slovensko, Srbsko)
  - stát více národů – žádný národ nepřevažuje (např. Belgie)
  - občanský stát – národnostně velmi smíšený (např. USA)